

ali ima i providne apologetike i neujednachenog idejno-estetskog šareniila »timskog rada«. Nasuprot suptilnim analizama pojedinih, osobito starijih književara, susrećemo i mucave, ili, zaprješano-isprazne napiske kakav je, recimo, tekst Slobodana Blagojevića o poeziji Veselka Koromana. Novica Petković na primjer, počinje svoj tekst o poeziji Milbere Pašić konstatacijom da ta poezija nije vrednosno ocijenjena u kontekstu bosansko-hercegovačke poezije, pa čitalac očekuje da on »ispravi« tu grešku, međutim, sav tekst intoniran je zagovaranjem vlastite poetike, u ovom slučaju čisto jezičkog pristupa književnosti kao umjetnosti. Interesantno je da mnogi teksto-pisci prve godine dvostrukog, polaze od estetičkog mjerila Bogdana Popovića, da pjesma mora biti »cela lepa«, iako je sav »projekat«, u osnovi komponiran u duhu prihvatanja isključive modernosti oblikovnog postupka. Začudjujuće je odsustvo brojnih eminentnih književarskih pera sa ovog područja, čiji glasovi znače istinsku naučnu vrijednost, te na ovaj »projekat« djeluju namjerno »podmladeni« i jednostrano isforsirani.

I pored svih ovih i sličnih primjedbi, diskutabilnih kolopleta i dovodenja pod sumnju subjektivne pristrasnosti, kao objektivno prisustvo nužnih antologijskih nedovršnosti, panorama »Izraza«, ipak, predstavlja stvaralački duboko smisleni impuls traganju za konačnjim i što adekvatnijim procjenjivanjem i projiciranjem: »dinamizma književne riječi« u Bosni i Hercegovini, od drugog svjetskog rata, do danas. A čitav društveni, pa i umjetničko-knjjiževni život ove naše republike, obilježen je spletom složenih međuodnosa, istinske humanizacije i neprekidnog stvaralačkog uspona, pa su svaki pokusaji objektivnog vrednovanja pređenog puta i postignutih rezultata, značajni presjeci dosadašnjeg i podsticajna izvrišta budućeg rada kod nas.

Preostaje nam jedino da sačekamo i najavljeni dvobroj »Izraza« za april — maj, te da i na osnovu naučne grage o bosansko-hercegovačkoj savremenoj književnoj materiji iskrstališemo definitivniji sud o čitavom poduhvatu Uredništva »Izraza«.

Nedeljko Kravljaca

BLAŽE KONESKI: »ZAPISI«

»Makedonska knjiga«, Skopje, 1974

Poslednja pesnička knjiga Blažeta Koneskog i posle devetnaest godina, još jednom toliko ubedljivo pokazuje besprekorno čisti lirska profil ovog pesnika. To je poezija koja izvire ne po sili verbalnih i artističkih asocijacija, već po sili najčistije emotivne vokacije koja nadmašuje naivni ispovedni govor uzdruži motiv inspiracije do njegove klasične lirske suštine.

Kad se govori o poeziji ovog pesnika, kritičari su obično skloni prevodu preforsirajući u njoj češće emotivnog na račun racionalnog elementa. Naizgled jednostavan, ispod svoje lirske površine rukopis Zapisa krije virove intuitivne simboličkih značenja. Iako poznat i arhetipski diferenciran, skladni knrug motiva ovde je povučen individualnim lirskim potegom. Formalno jednostavni, tekstovi zapisa frapiraju zrelo sintezom emocionalnog i racionalnog. To je harmonija izvanredno jedrog i nenametljivog lirskega govoru koji je sastavljen iz međusobnih fino protkanih prozračno-tamnih motivskih i stilsko-israznih segmenata.

Motivski rukopis Zapisa kreće se između prozračnog prostora uspomene čiji je izvor »daleka detinjska noć« i između prostora osame i bola kroz koga pesnik ide bez trevoge, kao prema zaboravu i smrti. Neminovno silaženje u »tamnu dolinu«. I sve je smireno kao kod mrtvih priroda Sezanovih, romori samo tajni i svečani govor tragičnog osećanja. Jedan reklo bi se pilkeovski inspirativni radius lire. Čisti lirska motivi, nenarušeni balansiraju preko disonantno, no meko obojenih, svetlo-zgasitih gama pes-

nikovog raspoloženja. Uspomena na detinjstvo, san i osamu. Između idealnog kruga tih pojmove koji daju ontološku boju metafore, svodi se kompletni lirska prostor Zapisa. On se modelira i nijansira dobijajući konačno samračni valer u kome su svetlo i tamno izmirile svoje prisutne kontraste. Tako stilski rafinman daje rukopisu skladan i zasićen volumen. Iako je uspomena »daleke detinjske noći« bistra i iako navraćanje prema njoj boli, bol je ipak skroćena lucidnom pesnikovom spoznajom da »nema povratak uzvodno«. Ni trunke afekcije. Ta spoznaja u stvari celosno određuje smirenu stilsku horizontalu lirske struje u Zapisima. Na taj način intimno sudbinsko našlo je ovde čistu transponaciju. Metaforička rezonanca rezignacije nije izvučena konvulzivno, već intuitivno spoznajno. Pesničke slike i stanja su izbalansirani rafinirano, zrelim racionalnim postupkom pri čemu su kontrasti umekšani. To sa svoje strane prepostavlja sugestivnu moć te poezije da smiruje i ispunjuje harmonijom, iako njeni vokali sublimiraju u sebi, pre svega, predeo zamračenih motiva: uspomenu, bol osamu.

Kompozicijska strana Zapisa je jednostavna. Knjiga je podjeljena na zapise u stihu i zapise u prozi. Formalno tako, no na tematsko-motivskim planom ta dva dela se ne isključuju ni u jednom momenatu, prelivajući se jedan u drugi. Zapisi u stihu su u stvari raskošniji i sočniji u lirske elementu od Zapisa u prozi. U njima, preko naizgled jednostavnog toka rukopisa u nekim pesmama (kao na primer u »Jelen samaku« i »Leptir«) u kojima se lirska govor zgušnjuje do zatamnjenosti u svom znakovnom valeru, potrebno je duboko intuitivno ronjenje kako bi se otkrio dugi plast simbola. Ipak i poređ parcijalnog prisustva te izvesne »zatamnjenoće« Zapisi predstavljaju (a to je slučaj sa celom poezijom ovog pesnika) lirska govor oslobođen afektivnog »terora« metafore. Ona u njih nije arabeska, nije tvrdi fiksirani ornamentalni elemenat, već je rastvorena, fluidna i podatljiva rojenju. Težeći ka sublimaciji, kod nje možemo govoriti pre svega o njenoj simboličnoj nego komparativnoj funkciji.

Zapisi u prozi su škrtilji u koloritnosti, u svojoj lirskoj vokaciji, bez razlike što oni pokrivaju istu temu i motive kao Zapisi u stihu. No kod njih je tekst uglavnom sveden na refleksivnu poenu koja svakom zapisu, pojedinačno, iluminira srce motiva. Na taj način Zapisi u prozi ovde kao da predstavljaju jednu malu kompoziciju lirske teza. Neke od njih (kao »Trenutak« i »Razgovor«) i počinje direktno takvom tezisnom refleksijom.

No, u celini posmatrano, u Zapisima Koneski i nije težio toliko prema formalnoj, koliko prema tematskoj i motivsko-stilskoj kompaktnosti rukopisa. Makedonska poezija ovom knjigom bogatija je jednim prozračno čistim lirskim ostvarenjem.

Eftim Kletnikov
Prevela sa makedonskog: Elena Dimitrijević

»POSLEDNJA ČAROLIJA«, Fernando Peso, pesme, LIBER, Zagreb, 1974., prepev i pogovor Mirka Tomasovića

Ime pesnika Fernanda Peso (Fernando Pesso) je danas uz Kamoinšovo verovatno najpoznatije ime portugalske književnosti. Do pre dvadesetak godina on je, međutim, i u sopstvenoj zemlji bio veoma malo poznat. Za života Peso je objavio tek jednu knjigu pesama, nekoliko poema i estetičkih rasprava u časopisima. Rođen je 1888. najveći deo života proveo je u Lisabonu, gde je i umro 1935. Pravi interes za njegovo delo počinje da se javlja pedesetih godina, i to uglavnom zahvaljujući Francuzima. Do sada se samo u Francuskoj pojavilo više od deset knjiga prevoda Pesoine poe-

zije. Ona je međutim, sada prevedena na sve važnije evropske jezike i predstavlja značajni prilog književnosti takozvanih malih naroda.

Iznenadenje našeg čitaoca koji se nađe u situaciji da upozna, makar i u ograničenoj meri delo ovog pesnika, biće potpuno. S ovim iznenadenjem — reč je o pravom i velikom pesniku u razmerama svetske moderne književnosti — skopčano je i saznanje o jednoj nama potpuno stranoj tradiciji i kulturi, čiji je predstavnik Peso. Jer ma koliko nam Pesino delo govori o njegovom poznavanju Bodlera, Remboja, Apolinera i Marineti, ili moderne filozofske, religijske i teozofske literature, ono izvire iz jedne veoma bogate i raznovrsne luzianske literarne tradicije, sa kojom nam tek predstoji da se upoznamo.

Peso je pesnik lirske kontemplacije. Ako bi se tražilo osnovno obeležje njegove poezije onda bi to bila refleksivnost. Međutim, Peso je pesnik koji ne razmišlja na jedan način: Peso je pesnik koji u sebi sadrži nekolicinu pesnika, a to znači i ne koliko različitih, međusobno malo usaglašenih, sistema mišljenja. Težnju za multipliciranjem sopstvene pesničke ličnosti (koja se prvi put pojavila u nemačkom romanizmu) Peso je pokušao da ostvari u sferi pesničkog čina. Pisao je pod nekoliko pseudonima — a sam je govorio da su to heteronimi — od kojih su najznačajniji Alberto Caeiro, Ricardo Reis i Alvaro de Campos, pored njegovog pravog imena: Fernando Peso. Svaki od pomenutih heteronima podrazumeva posebnu pesničku biografiju, temperamenat, posebno obrazovanje i kulturu, zainteresovanost za sasvim određene probleme. Iako je, na primer, Reis katolik helenističkih idea, po zanimanju je lekar, a po političkoj vokaciji buntovnik i oportunist — usled čega je prognađen u Brazil. Njegove pesme su bliske tradiciji klasične rimske lirike. Nasuprot Reisu, Alveru de Campos je čovek modernog doba koji je sav obuzet dvadesetim vekom i onim što pesnik naziva »duboko danas«, vekom brzine, mašina, tehnike i tehnologije. Njegovi biografski podaci govore da je on »tip portugalskog Jevrejina«, inženjer brodskih mašina s diplomom Glazgovskog univerziteta. On je pesnik eruptivne snage, piše u dugim stihovima, i prema svetu uvek zadržava stav ironične distance. Njegovu poeziju karakteriše izvanredna načitanost, pa se može reći da je on najbliži pravom biću svog duhovnog oca. Kamposova poezija anticipira neke od danas modernih ideja i stilskih postupaka u književnosti. (Nije bez razloga Alen Boske Kamposa nazvao »prvim pesnikom modernih vremena«.)

Iza ovih heteronima i ove zbilja originalne poetike krije se jedno protejsko nemirenje sa svetom datosti. Pesnik ne želi da se ići ograničiti, omeđi; on ne želi da bude samo ja, već mi. (»Biti samo jedan, to je tamnica; biti ja, to je uopšte nebiti.«) On želi da dosledno iskaže svu razdvojenost i razumljenost sopstvene psihе: on izlazi iz sopstvene biološke teskobe multiplikacijom, težeći da prevaziđe biološke okvire sebe kao subjekta i da bude najbliži pravom glasu — ne svog unutrašnjeg bića, već svojih unutrašnjih bića.

Zvonimir Kostić

ISPRAVKA

U broju 193, od marta ove godine, omaškom je promenjeno ime autora i naziv teksta. Umesto imena MILAN MITROVIĆ treba da stoji MILOVAN MITROVIĆ, a naziv teksta umesto objavljenog ČOVEK I VREDNOST treba da bude ČOVEK IVREDNOSTI.

Redakcija se izvinjava autoru teksta i čitaocima.

REDAKCIJA »POLJA«